

Nr 510.

Av herr Hjalmarson m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 115, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

1939 års prisregleringslag var uppenbarligen avsedd som ett medel för det allmänna med hjälp av vilket man under en övergångsperiod skulle kunna hålla tillbaka sådana tillfälliga prisstegringar, som bottnade i en plötslig varuknapphet, uppkommen på grund av avspärrningen och andra av kriget betingade omständigheter.

1947 års prisregleringslag hade redan från början en vidare syftning. Den motiverades med samhällsekonomiska omständigheter av helt annan art och fattades redan från början som ett av de instrument statsmakterna skulle kunna behöva för att åstadkomma intressegruppernas medverkan i kampen mot en hotande inflationskonjunktur. Man måste beklaga att lagen i samband därmed icke omkonstruerades till sina grundläggande bestämmelser efter de nya uppgifter den tillagts.

Prisregleringslagen av den 30 juni 1947 är en utpräglad fullmaktslag. Riksdagen har således beviljat Kungl. Maj:t vissa generella fullmakter men för sin del aldrig haft tillfälle taga ställning till sättet att konkret tillämpa dessa allmänt angivna befogenheter.

Först den 21 juli 1948 utfärdade Kungl. Maj:t vissa provisoriska riktlinjer för den prisreglerande verksamheten. Tidigare hade denna i det väsentliga byggt på avgöranden från fall till fall. På grund av de provisoriska direktivens utformning blev så i viss mån även fallet därefter. I december 1948 tillkallades så en särskild överläggningsdelegation med uppgift att överlägga i olika spörsmål rörande priskontrollen och särskilt att utarbeta förslag till mera definitiva riktlinjer för dess verksamhet. Denna har inneslutit företrädare för olika intressen och arbetat under ordförandeskap av nuvarande överståthållaren Hagander. Den 27 februari i år har denna delegation redovisat sina förslag till nya direktiv för priskontrollen. Till dessa har Kungl. Maj:t ännu icke tagit definitiv ställning. Ur rättssäkerhetens och objektivitetens synpunkt kan bristen på fasta och mera generella direktiv icke anses hava varit lycklig.

Såväl av den skrivelse statens priskontrollnämnd den 28 januari 1950 ingav till Kungl. Maj:t som av det yttrande av föredragande departements-

chefen, som återgives i Kungl. Maj:ts proposition nr 115 till innevarande års riksdag, framgår att förslaget om prisregleringslagens förlängning till den 30 juni 1951 reellt innebär två från varandra skilda förslag — dels det att lagen skall förlängas att gälla till den 31 december 1950, dels det att dess giltighetstid därutöver skall utsträckas till den 30 juni 1951.

Både av principiella skäl och med hänsyn till de föreliggande omständigheterna synas de båda förslagen böra bedömas vart för sig.

Priskontrollnämnden har visserligen framfört ett argument, vilket kan fattas som ett uttryck för den åsikten, att ett effektivt bedrivande av nämndens verksamhet under andra halvåret 1950 skulle — av personalskäl — förutsätta fortsatt priskontroll under första halvåret 1951, men till detta torde icke någon avgörande hänsyn kunna tagas. Att förlänga en fullmaktslag utöver eljest ofrånkomlig giltighetstid väsentligen därför, att i annat fall personalsvårigheter skulle kunna uppstå, är desto mindre motiverat, som man utan vidare bör kunna förutsätta, att statsverket driver en sådan personalpolitik, att kvalificerad arbetskraft står till förfogande även för övergångsuppgifter.

*

Vad förslaget att förlänga prisregleringslagen till den 31 december 1950 angår finnes icke mycket att anföra. I och med att riksdagen — senast i samband med beslut i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner om anslag för vissa subventioneringar till 1949 års höstriksdag — lämnat redogörelserna för den ekonomiska politik, som skulle föras under kalenderåret 1950, i stort sett utan erinringar, har den i realiteten godtagit behovet av en sådan förlängning.

Sambandet mellan den statliga priskontrollen samt arbetsmarknadsparternas och andra intresseorganisationers överenskommelser om inkomststabilisering har under den period, då man med en kombination av direkta, statliga ingripanden och åtaganden från de stora organisationernas sida sökt bemästra överkonjunktorens konsekvenser, undan för undan allt tydligare markerats. En av de förutsättningar under vilka förhandlingarna om sådan stabilisering fördes på hösten 1948 var medvetandet om en bestämt utformad priskontroll. När efter devalveringen 1949 frågan om fortsatt inkomststabilisering blev föremål för överläggningar utgingo parterna likaledes från tillvaron av en statlig prisövervakning, som jämte huvudsakligen vissa subventioneringsåtgärder skulle garantera att levnadskostnadsindex icke steg över ett visst angivet indextal under den tidsperiod för vilken de träffade överenskommelserna om löne- och inkomststabilisering skulle gälla.

Överläggningsdelegationen för utarbetande av mera definitiva riktlinjer för priskontrollen sammanfattar också målsättningen för den prisreglerande verksamheten så, att denna har till ändamål att »i anslutning till träffade

överenskommelser om lönestabilisering och till de allmänna strävandena att nå inkomststabilisering i största möjliga utsträckning förhindra prisstegringar och främja prissänkningar». Den ger därmed uttryck för själva förutsättningarna för den priskontroll vi ha, men också skäl för uppfattningen att bifall till Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 115, i vad det avser prisregleringslagens förlängning till den 31 december 1950, är praktiskt taget under de givna förutsättningarna ofrånkomligt.

Motionärerna hemställa således att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition i denna del men understryka att prisregleringslagen — som departementschefen påminner om — är en fullmaktslag och att priskontrollen redan under innevarande år bör avvecklas på varje varuområde där detta utan påtaglig risk för prishöjningar kan ske.

Återstår så frågan om lagens förlängning för tiden 1 januari—30 juni 1951.

Inom den under överståthållare Haganders ordförandeskap arbetande överläggningsdelegationen har det synbarligen icke visat sig möjligt att nå enighet. De delegationsmedlemmar, som närmast företråda det enskilda näringslivet, ha på avgörande punkter hävdad en mening; övriga en annan. I ett avseende råder emellertid påtaglig samstämmighet. De olika meningensriktningarnas företrädare äro överens om att de direktiv de utforma skola gälla år 1950, icke någon mera obestämd tidsrymd. Frågan om hur prisbildningen skall fungera under andra än de för detta år gällande förutsättningarna har uttryckligen ställts utanför delegationens uppgifter. Fortsatt priskontroll efter den 1 januari 1951 skulle alltså antingen förutsätta en förnyad utredning om nya direktiv, vilken i så fall måste utgå från väsentligen ändrade förutsättningar, eller också måste man räkna med en så i den enskildes förhållanden ingripande verksamhet som denna utan kända och generella direktiv. Man kan härvidlag icke åberopa erfarenheter från den period som avslutas med utgången av det sista stabiliseringsåret, under förmenande att en förhållandevis mjuk övergång mellan olika skeden då visat sig möjlig. Det sista stabiliseringsårets slut betyder ingången av en helt ny period, där den ökade rörligheten icke kan få begränsas till endast ett område utan måste få konsekvenser över hela fältet, vilket skulle komma att ställa en prisövervakande myndighet inför lika omfattande som svårbedömbara problem.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 180 till innevarande riksdag anför föredragande departementschefen: »Chefen för finansdepartementet torde senare under årets riksdag komma att till behandling upptaga de spörsmål som hänföra sig till den ekonomiska politikens utformning för tiden efter utgången av 1950 och om de eventuella åtgärder, som bliva erforderliga i detta sammanhang.» Uttalandet göres i anslutning till förslagen om fortsatta subventioneringar för i huvudsak andra halvåret 1950 men torde dock

kunna fattas som ett förhandslöfte om en sammanfattande redogörelse för de allmänna principer regeringen anser skola bliva vägledande för svensk ekonomisk politik över huvud taget efter detta kalenderårs utgång.

Redan av mera formella skäl måste det under sådana förhållanden anses mindre välbetänkt att isolerat för sig behandla frågan om en så integrerande del i den ekonomiska politiken som en allmän priskontroll dock utgör. Det av riksdagens utskott, som får sig uppdraget att behandla den större och allmännare framställningen, och riksdagen själv höra kunna gå till sin uppgift utan att behöva räkna med tidigare fattade delbeslut, som dock ha principiell räckvidd. Skulle dessa allmänna riktlinjer mot all förmodan vara sådana att de förutsätta någon form av prisövervakning eller skulle de ge en målsättning, som gör senare uppgörelser troliga, vilka som konsekvens skulle fordra någonting av denna art, torde det icke möta hinder för utskottet att finna någon övergångsform. Det är dock väsentligt att ett sådant beslut fattas först sedan huvudproblemet delgivits riksdagen, liksom det är angeläget betona att rent principiellt sett priskontrollen i nuvarande bemärkelse så snart ske kan bör avvecklas.

Om den ekonomiska politiken efter årsskiftet 1950/51 har man i vida kretsar förhoppningar att den skall bliva friare än den nuvarande till sin innebörd; att den i högre grad skall lita till mera generellt verkande medel och att den skall utformas så, att en naturlig anpassning kan ske till de verkliga ekonomiska förhållandena såväl i mera allmän bemärkelse som vad det rör betingelserna på olika områden för produktion och distribution. Att en efter dessa huvudlinjer driven politik icke förutsätter en statlig priskontroll torde vara självklart. Frågan är snarare om den alls går att förena med en sådan kontroll.

Alla meningsriktningar utgå ifrån att överenskommelser om löne- och inkomststabilisering av hittills tillämpat slag icke komma att träffas för tiden efter den 1 januari 1951. Därmed utgår man också ifrån att den politik vars ena skänkel varit stabiliseringsöverenskommelserna och den andra priskontroll kommer att ersättas av något annat. Det kan då icke vara konsekvent att binda utvecklingen genom att konservera kontrollelementet samtidigt som dess förutsättning försvinner. I detta sammanhang kan det vara skäl att påminna om att priskontrollnämnden själv (i sitt yttrande över motionen II: 268: 1946) framhållit: »En statlig priskontroll skulle icke vara ett ändamålsenligt medel i kampen mot monopol och karteller». Motionärerna vilja instämma häri, samtidigt som de erinra om att riksdagen så sent som 1946 antog en särskild lag om övervakning av konkurrensbegränsningar inom näringslivet och om att detta problem därutöver för närvarande är föremål för särskilda sakkunnigas överväganden.

Alla hittills kända omständigheter tala således för att priskontrollen bör avvecklas med utgången av innevarande kalenderår och att prisregleringslagen således endast bör förlängas till den 31 december 1950. Att så sker

är en naturlig konsekvens av den troliga utvecklingen på samhällsekonomiens och den ekonomiska politikens område.

Under åberopande av vad vi ovan anfört hemställa vi,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 för sin del giva prisregleringslagen den 30 juni 1947 fortsatt giltighet till den 31 december 1950,

Stockholm den 29 mars 1950.

Jarl Hjalmarson.

T. G. v. Seth.

Folke Kyling.

Ernst V. Staxäng.

Elis Håstad.

Martin Skoglund.